

Toespraak

van de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, prof. dr. J.A. Bruijn

Herdenking Jos van Kemenade (1937-2020)

datum 10 maart 2020

Vandaag gedenken wij Jos van Kemenade die op 19 februari jongstleden op 82-jarige leeftijd overleed. Hij was sinds 2002 minister van Staat.

Josephus Antonius van Kemenade werd op 6 maart 1937 geboren in Amsterdam. Toen hij in 1955 zijn Gymnasium-b-diploma had behaald aan het Amsterdamse Sint Nicolaas Lyceum, ging hij in Nijmegen onderwijssociologie studeren, omdat de studie die hij eigenlijk wilde volgen – politicologie – daar niet bestond. Hij kon toen nog niet weten hoe beide passies – onderwijs en politiek – zich in zijn latere leven met elkaar zouden verstrengelen.

Hij begon in 1958 als wetenschappelijk medewerker van het Sociologisch Instituut van de universiteit. Vervolgens werd hij directeur van het Instituut voor Toegepaste Sociologie en buitengewoon hoogleraar Onderwijsociologie.

Toen Van Kemenade in 1972 lid werd van het College van Bestuur van de Katholieke Universiteit Nijmegen, had hij tijdens bijeenkomsten over de toekomst van het onderwijs reeds indruk gemaakt op PvdA-voorman Den Uyl met zijn expertise op dat terrein.

Niet lang daarna werd hij gevraagd als onderwijsminister in het kabinet-Den Uyl. Dat zou hij in twee kabinetten zijn, namelijk ook begin jaren tachtig van de vorige eeuw in het kabinet-Van Agt II. Tussentijds was hij lid van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid en buitengewoon hoogleraar onderwijskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Nadat het tweede kabinet-Van Agt in 1982 viel, werd Van Kemenade opnieuw lid van de Tweede Kamer en eveneens opnieuw buitengewoon hoogleraar onderwijskunde, dit keer aan de Universiteit van Amsterdam. Twee jaar later verliet hij de actieve politiek en werd hij voorzitter van het College van Bestuur van de UvA.

Jos van Kemenade zou de rest van zijn werkzame leven bestuurder blijven: van 1988 tot 1992 als burgemeester van Eindhoven en aansluitend tien jaar als Commissaris van de Koningin in Noord-Holland. Van 2002 tot aan zijn overlijden was Jos van Kemenade minister van Staat.

datum 10 maart 2020

blad 2

In de Eerste Kamer stond hij in 1975 als onderwijsminister lijnrecht tegenover VVD-senator Haya van Someren bij de behandeling van de begroting van zijn ministerie. De VVD was geen warm voorstander van de middenschool. Van Someren deed Van Kemenades ideeën voor een nieuw onderwijsstelsel dan ook af als – in haar woorden – ‘de maquette van een reeds verloren ideaal’.

Van Kemenade antwoordde daarop – en ik citeer: “Onderwijs kan het zeker niet alleen, maar het kan wel een belangrijke voorwaarde zijn als onderdeel van een totaal beleid, gericht op meer gelijkwaardigheid in de samenleving.” Einde citaat.

Terugkijkend op zijn ministerschap was Van Kemenade trots op het zogenoemde stimuleringsbeleid. Tweeduizend scholen kregen hierdoor extra middelen en mankracht om kinderen met van huis uit minder goede kansen hulp te bieden.

Ook de financiering van de moedermavo’s en het wetsontwerp voor de basisschool waarbij kleuter- en basisonderwijs werden samengevoegd, noemde hij als enkele van zijn grootste verdiensten. Al realiseerde hij zich dat – en ik citeer opnieuw: “Als ik overlijd erboven staat ‘De man van de Middenschool’”. Einde citaat.

Naast zijn politieke en maatschappelijke carrière was Jos van Kemenade betrokken bij vele organisaties en zat hij meerdere adviescommissies voor. Zo was hij voorzitter van het curatorium van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid, voorzitter van het College van Curatoren van de School voor Journalistiek, voorzitter van de Contactgroep Tegoeden Tweede Wereldoorlog, ook bekend als de commissie-Van Kemenade, en voorzitter van de Raad voor het Openbaar Bestuur.

Jos van Kemenade stond bekend als een consciëntieus, vriendelijk en benaderbaar bestuurder met een tomeloze werklust. Maar bovenal een verstandig idealist voor wie gelijke kansen voor iedereen en betrokkenheid van de burger bij het bestuur de grootste drijfveren waren.

Moge ons respect voor zijn persoon en zijn verdiensten voor de samenleving en de Nederlandse parlementaire democratie tot steun zijn voor zijn familie en vrienden.

Ik geef het woord aan de minister-president.

[Na speech minister-president]

Ik verzoek eenieder om een moment stilte in acht te nemen.